

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.3.39>

САВИЦЬКА В.М., ШЕВЧЕНКО Т.В.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД КРИЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ

METHODOLOGY OF RESEARCHING THE STATE'S CRIMINOLOGICAL ACTIVITY DURING A SPECIAL PERIOD THROUGH THE PRISM OF INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS

У статті здійснено теоретичне обґрунтування методології дослідження кримінологічної діяльності держави в умовах особливого періоду. Актуальність теми зумовлена трансформацією криміногенних процесів, зміною характеру державного реагування та підвищеними вимогами до наукового аналізу протидії злочинності в умовах воєнного стану, мобілізації та інших надзвичайних обставин.

Проаналізовано наукові підходи до розуміння методології як цілісної, багаторівневої системи принципів, методів і способів наукового пізнання. Визначено, що найбільш адекватною методологічною основою дослідження кримінологічної діяльності держави в особливий період є поєднання положень загальної теорії систем, системного підходу та системного аналізу, що дозволяє розглядати зазначену діяльність як складну соціально-правову систему, функціонування якої відбувається в умовах підвищеної невизначеності та дефіциту інформації.

Обґрунтовано, що міжнародно-правові стандарти у сфері протидії злочинності та захисту прав людини доцільно розглядати не як предмет самостійного правового аналізу, а як методологічні межі кримінологічного пізнання, які визначають критерії законності, необхідності та пропорційності державного втручання. Проаналізовано значення універсальних міжнародних договорів ООН, актів Ради Європи та практики Європейського суду з прав людини для формування методологічних орієнтирів оцінки кримінологічної діяльності держави в умовах особливого періоду.

Зроблено висновок, що застосування системної методології з урахуванням міжнародно-правових стандартів забезпечує наукову обґрунтованість дослідження, унеможливорює методологічну довільність та створює підґрунтя для вдосконалення державної політики протидії злочинності в умовах надзвичайних загроз.

Ключові слова: методологія дослідження, кримінологічна діяльність держави, особливий період, системний аналіз, системний підхід, теорія систем, міжнародні правові стандарти, криміногенна ситуація.

The article provides a theoretical substantiation of the methodology for researching the state's criminological activity under the conditions of a special period. The relevance of the topic is determined by the transformation of criminogenic processes, changes in the nature of state responses, and increased requirements for the scientific analysis of crime prevention and counteraction during martial law, mobilization, and other emergency circumstances.

© САВИЦЬКА В.М. – доктор філософії в галузі права, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін (Дніпровський державний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0002-7695-5132>

© ШЕВЧЕНКО Т.В. – старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін (Дніпровський державний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0002-2426-4372>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

The study analyzes scientific approaches to understanding methodology as an integral, multi-level system of principles, methods, and means of scientific cognition. It is established that the most appropriate methodological basis for researching the state's criminological activity during a special period is a combination of the provisions of General Systems Theory, the systems approach, and systems analysis. This combination makes it possible to consider such activity as a complex socio-legal system functioning under conditions of increased uncertainty and information deficiency.

It is substantiated that international legal standards in the field of crime prevention and human rights protection should be regarded not as an independent subject of legal analysis, but as methodological boundaries of criminological cognition that determine the criteria of legality, necessity, and proportionality of state intervention. The significance of universal United Nations treaties, Council of Europe instruments, and the case law of the European Court of Human Rights in shaping methodological guidelines for assessing the state's criminological activity during a special period is examined.

It is concluded that the application of a systemic methodology taking into account international legal standards ensures the scientific validity of research, prevents methodological arbitrariness, and creates a basis for improving state crime prevention and counteraction policies in the face of extraordinary threats.

Key words: *research methodology, state's criminological activity, special period, systems analysis, systems approach, systems theory, international legal standards, criminogenic situation.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема дослідження кримінологічної діяльності держави в умовах особливого періоду вбачається надзвичайно актуальною як з наукової, так і з практичної точки зору. Науковий інтерес зумовлений необхідністю розробки методології аналізу складних соціально-правових явищ, що виникають в умовах мобілізації, воєнного стану та інших кризових ситуацій. Важливим є визначення закономірностей функціонування державних інститутів у нестабільних умовах, трансформації криміногенних процесів та взаємодії правових, управлінських і соціальних механізмів, що дозволяє формувати цілісну наукову картину кримінологічних процесів.

Практична значущість проблеми особливо актуальна для України, де сучасні виклики – воєнний конфлікт, збройна агресія, трансформація правових і соціальних структур – суттєво впливають на характер злочинності та ефективність державної політики у сфері протидії криміногенним загрозам. Аналіз міжнародно-правових стандартів, принципів та практики їх застосування дозволяє окреслити методологічні межі дослідження, визначити допустимі рамки державного втручання та забезпечити науково обґрунтовану основу для вдосконалення кримінологічної діяльності держави в умовах надзвичайних обставин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження становлять праці таких науковців: Антошиної І. В., яка визначила методологію як логічну систему методів і способів пізнання; Астреліна І. М., Кирій С. О. та Косогіної І. В., якими розкрито логічні зв'язки між предметом, метою та методами наукового пошуку, а також можливості системного підходу; Бірти Г. О. та Бургу Ю. Г., які представили засади розуміння методології як цілісної, субординованої системи інструментарію; Рудик А. О. щодо застосування системного аналізу до слабоструктурованих проблем у кризових умовах; Ситника Г. П. стосовно універсальності системної методології.

Аналіз наукової літератури також свідчить про наявність окремих досліджень, що так чи інакше стосуються цієї проблематики, авторами яких є Веприцький Р. С., Колодяжний М. Г., Косяченко К. Е., Мельник Д. С., Смірнов А. С., Сокурєнко В. В., Спільник С. І., Філіпенко Н. Є., Фоменко А. Є., Шаблистий В. В. та ін.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні методології аналізу кримінологічної діяльності держави в особливий період та визначенні ролі міжнародних правових стандартів як методологічних меж, що задають критерії відповідності закону, пропорційності та об'єктивності наукового пізнання процесів протидії злочинності в умовах надзвичайних загроз.

Виклад основного матеріалу. Кожне наукове дослідження являє собою самостійний і цілеспрямований процес пізнання, який має власну логіку, внутрішню структуру та методологічне підґрунтя. Його результативність залежить не лише від обсягу зібраного емпіричного матеріалу, а передусім від обраних підходів, принципів і методів наукового аналізу. Саме методологія

визначає вектор дослідження, забезпечує системність наукового пошуку та дозволяє сформулювати обґрунтовані висновки щодо досліджуваного явища.

Вважаємо за доцільне насамперед визначитися з поняттями. У межах методологічного обґрунтування дослідження кримінологічної діяльності держави значення набуває чітке визначення основних категорій, які окреслюють умови та межі її здійснення. Однією із таких категорій є поняття «особливий період», яке не лише формує правовий і соціальний контекст функціонування державних інститутів, а й безпосередньо впливає на характер криміногенних процесів та специфіку їх наукового пізнання.

Найбільш повним є визначення особливого періоду, наведене у Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», відповідно до абзацу 4 статті 1 якого особливий період – це період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, сил оборони і сил безпеки, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і час демобілізації після закінчення воєнних дій [1].

Таке визначення має принципове значення не лише для правової характеристики відповідних суспільних відносин, а й для формування методології їх наукового дослідження. Воно окреслює специфічні умови функціонування державних інститутів, трансформацію соціальних процесів та зміну характеру криміногенних чинників, що, у свою чергу, зумовлює необхідність застосування відповідних методологічних підходів до аналізу кримінологічної діяльності держави. Саме з урахуванням цих обставин доцільним є звернення до наукових підходів щодо розуміння сутності та структури методології дослідження.

Антошина І. В. окреслює методологічний етап дослідження як визначення методологічної основи дослідження, підбір базового «коду» у вигляді набору принципів, методів, прийомів, підходів, засобів і способів пізнання, на яких буде ґрунтуватись наукове дослідження. Як наголошує вчена, саме поняття «методологія» можна розглядати у двох аспектах: як логічну систему підходів, методів, принципів, способів, прийомів і процедур, що використовуються в процесі наукового дослідження; та як вчення про цю систему, галузь теоретичних знань, загальну теорію феномену «метод» [2, с. 4–5].

Бірта Г. О. та Бургу Ю. Г. звертають увагу на те, що методологія не може бути зведена до якогось одного, навіть дуже важливого методу, і визначають її як складну, динамічну, цілісну, субординовану систему способів, прийомів, принципів різних рівнів, сфери дії, спрямованості, евристичних можливостей, змістів та структур [3, с. 25]. У контексті нашого дослідження така «складна система способів» набуває особливого значення, адже дозволяє розглядати кримінологічну діяльність держави не як сукупність розрізнених заходів, а як впорядковану систему взаємодії суб'єктів, інституцій, правових механізмів та соціальних чинників, що функціонують в умовах підвищеної невизначеності та дефіциту інформації, характерних для особливого періоду.

Доречно також згадати підхід таких дослідників, як Астрелін І. М., Косогіна І. В. та Кирій С. О., які наголошують на необхідності розрізняти наукову та філософську методологію. У їхньому розумінні методологія постає як вчення про структуру, засоби і методи організації наукової діяльності; сукупність реально функціонуючих принципів розуміння закономірностей, методів дослідження і їх взаємного зв'язку, яку розглядають як систему ідей. Методологія ж саме науки, на їхню думку, виявляє логічні зв'язки між предметом, метою, задачами, методами і методиками наукового дослідження, визначає проблему, послідовність її вирішення та теоретичну спрямованість результатів. Також зазначені науковці звертають увагу на те, що сучасна наукова методологія використовує такі теоретичні концепції, як загальна теорія систем, системний підхід та системний аналіз [4, с. 29].

Вважаємо, що згадані концепції доцільно розглядати як взаємопов'язані складові єдиної методологічної основи наукового дослідження. Загальна теорія систем формує універсальне бачення об'єкта як цілісного утворення, системний підхід забезпечує можливість структурування та аналізу взаємозв'язків між його елементами, тоді як системний аналіз орієнтований на дослідження складних і недостатньо структурованих процесів. Сукупне застосування зазначених положень дозволяє забезпечити послідовність і логічну узгодженість методології дослідження кримінологічної діяльності держави, що є необхідним для адекватного пізнання її функціонування в умовах, які ми розглядаємо.

В умовах особливого періоду методологія кримінологічного дослідження має враховувати фактор стислих часових меж прийняття управлінських рішень, обмеженість емпіричних даних та підвищену соціальну ціну помилкових наукових висновків. Це зумовлює потребу в застосуванні таких методологічних підходів, які дозволяють поєднати теоретичне узагальнення з практичною орієнтацією на швидке реагування та прогнозування криміногенних процесів.

Як зазначає Ситник Г. П., для вирішення наведеної проблеми потрібна універсальна методологія як сукупність певних теоретичних уявлень, підходів, методів, засобів пізнання. Такою методологією на думку науковця є системна методологія: вона розглядає будь-який об'єкт пізнання як певну систему, що функціонує в середовищі та взаємозв'язана з ним. Такий підхід у пізнанні об'єктів реального світу є базовим в загальній теорії систем та її прикладному аспекті – системному аналізі [5, с. 13].

Передумовою формування загальної теорії систем є визнання аналогій (ізоморфізму) процесів, що відбуваються у системах різної природи: технічних, біологічних, соціальних, економічних. Ізоморфізм таких процесів створює об'єктивні можливості для перенесення наукових знань і методів з однієї сфери пізнання до іншої. У цьому зв'язку загальна теорія систем постає як галузь наукового знання, що дозволяє досліджувати функціонування систем будь-якої природи та рівня складності, зокрема й кримінологічну діяльність держави як складну соціально-правову систему. Як наголошує Ситник Г. П., зазначена теорія має відповідати певним вимогам:

- по-перше, вона повинна бути достатньо загальною, щоб охоплювати положення різних вже існуючих наукових теорій (що є важливим для комплексного аналізу кримінологічної діяльності держави, яка поєднує правові, управлінські та соціальні елементи);
- по-друге, загальна теорія систем має зберігати науковий характер, а її понятійний апарат – бути чітким і однозначним (що забезпечує коректність методологічного аналізу процесів протидії злочинності та унеможливує довільне тлумачення досліджуваних явищ);
- по-третє, теоретичне підґрунтя системного підходу має бути фундаментальним і водночас орієнтованим на практичне застосування (що дозволяє використовувати його висновки для оцінки ефективності кримінологічної діяльності держави та вироблення обґрунтованих рекомендацій щодо її вдосконалення, у тому числі в умовах особливого періоду) [5, с. 14].

Логічним продовженням застосування системного підходу в межах методології наукового дослідження є звернення до системного аналізу. На думку Рудик А. О., системний аналіз вирізняється обґрунтованим підходом до вивчення складних проблем і використанням спеціальних методів їх вирішення; передусім він орієнтований на дослідження слабоструктуризованих проблем, у яких склад елементів і характер взаємозв'язків між ними встановлено неповно [5, с. 110]. Саме такі проблеми вбачаються типовими для сфери кримінологічної діяльності держави в особливий період, оскільки екстремальні умови існування суспільства призводять до деформації звичних соціальних зв'язків, зростання злочинності, тероризму, розповсюдження збройних конфліктів, злочинів проти людяності, порушень прав людини тощо. З'являється необхідність оперативного коригування управлінських рішень. Системний аналіз у цьому контексті дозволяє подолати методологічну обмеженість традиційних статистичних методів, акцентуючи увагу на якісних перетвореннях у структурі криміногенних загроз.

Можемо стверджувати, що методологія дослідження кримінологічної діяльності держави має будуватися на поєднанні теоретичних концепцій і методів, здатних забезпечити цілісне бачення цього складного соціально-правового явища. Використання положень загальної теорії систем, системного підходу та системного аналізу дозволяє розглядати кримінологічну діяльність держави як багаторівневу систему, елементи якої перебувають у постійній взаємодії, зазнають впливу зовнішнього середовища та змінюються під впливом умов особливого періоду. Такий підхід створює передумови для виявлення закономірностей її функціонування, оцінки ефективності державного впливу та формування науково обґрунтованих висновків.

Водночас принагідно зауважити, що обрана методологічна основа не є автономною та формується в тісному взаємозв'язку із нормативно-правовими орієнтирами, які визначають зміст і межі кримінологічної діяльності держави. Значну роль у цьому контексті відіграють міжнародно-правові акти, принципи та стандарти, які регламентують діяльність держав у сфері протидії злочинності, забезпечення правопорядку та безпеки в кризових і надзвичайних умовах. З огляду на це у подальшому викладі вважаємо доцільним приділити увагу аналізу міжнародно-правових засад формування методології дослідження кримінологічної діяльності держави та визначенні їх значення для національної наукової і правозастосовної практики.

Саме на міжнародному рівні виробляються універсальні підходи до розуміння злочинності, безпеки, ролі держави у протидії кримінальним загрозам та меж допустимого втручання в права і свободи людини. Для методології наукового дослідження особливе значення мають не лише конкретні норми міжнародних договорів, а й закріплені в них принципи, стандарти та концептуальні підходи, що задають загальний вектор аналізу кримінологічних процесів. Важливо наголосити, що міжнародні нормативно-правові акти у сфері безпеки та прав людини в межах даного дослідження розглядаються не як предмет правового аналізу, а як методологічні межі кримінологічного пізнання, що визначають допустимі параметри державної діяльності у сфері протидії злочинності.

Важливе значення у цьому контексті має Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року (Палермська конвенція) [6], прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 15 листопада 2000 року і ратифікована Україною 4 лютого 2004 року. Її положення ґрунтуються на розумінні злочинності як системного явища, що виходить за межі національних юрисдикцій і потребує комплексної державної політики у сфері запобігання, протидії та міжнародного співробітництва. Методологічно важливим є те, що у ст. 31 Конвенції прямо закріплено обов'язок держав розробляти та впроваджувати комплексні політики запобігання злочинності, з урахуванням соціальних, економічних та інституційних чинників.

Не менш важливою є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [7], прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 року та ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року. Зазначений міжнародно-правовий акт орієнтує на дослідження корупції не лише як сукупності кримінально каранних діянь, а як складного соціально-правового явища, що охоплює інституційні, управлінські та превентивні механізми, що безпосередньо корелює із системним підходом до аналізу кримінологічної діяльності держави. Зокрема, відповідно до статей 5, 6 та 36 зазначеної конвенції держави зобов'язані формувати цілісну антикорупційну політику, створювати спеціалізовані органи та забезпечувати відповідні превентивні механізми.

Методологічні межі кримінологічної діяльності держави визначаються також універсальними міжнародними актами у сфері прав людини, зокрема Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (далі – Пакт) [8], прийнятим Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року та ратифікованим Україною 19 жовтня 1973 року. Його положення встановлюють фундаментальні стандарти законності та обмеження втручання держави у права і свободи людини, що має принципове значення для оцінки допустимості й ефективності заходів протидії злочинності. У статті 4 Пакту встановлено умови допустимої дерогації прав у надзвичайних ситуаціях, а у статтях 9 та 14 – базові стандарти особистої свободи та справедливого суду. На нашу думку, це має принципове значення для оцінки кримінологічних заходів держави в умовах особливого періоду з позицій їх законності та необхідності.

Аналогічну роль відіграє Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [9], прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 року та ратифікована Україною 17 липня 1997 року. Її норми та практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) формують методологічні орієнтири для аналізу кримінологічної діяльності держави з позицій пропорційності, необхідності та правової визначеності, що відповідає логіці системного аналізу складних соціально-правових процесів. Зокрема у статтях 5, 6 та 15 закріплено підхід, який формує методологічні орієнтири оцінки діяльності держави крізь призму пропорційності, правової визначеності та мінімізації надмірного втручання.

Не можна не згадати Європейську конвенцію про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [10], прийняту Радою Європи 26 листопада 1987 року та ратифіковану Україною 5 травня 1997 року. Її положення визначають міжнародні стандарти діяльності держави у сфері кримінальної юстиції та поводження з особами, що перебувають у сфері кримінально-правового впливу, що є важливим елементом методологічної оцінки кримінологічної діяльності держави.

Також вважаємо важливим методологічним орієнтиром у дослідженні кримінологічної діяльності держави в особливий період напрацювання міжнародних організацій, насамперед Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, які формують підходи до аналізу злочинності, засновані на поєднанні нормативних стандартів і емпіричних даних. Маються на увазі не конкретні управлінські моделі, а універсальні дослідницькі підходи, що визначають спосіб осмислення кримінологічних процесів в умовах кризових і надзвичайних ситуацій.

Орієнтири ООН у сфері дослідження злочинності формуються насамперед через аналітичну діяльність Управління ООН з наркотиків і злочинності (далі – УНЗ ООН), яке виконує функцію глобального центру збору, узагальнення та інтерпретації емпіричних даних щодо криміногенних процесів [11]. Методологічно значущим є підхід УНЗ ООН до дослідження злочинності як динамічного соціального явища, що змінюється під впливом криз, збройних конфліктів і надзвичайних станів, що прямо відображено у щорічних «UNODC Annual Report» [12]. Цей офіційний щорічний звіт ООН містить опис застосовуваних підходів до збору та аналізу даних, а також перелік напрямів, з яких УНЗ ООН проводить кількісні та якісні оцінки злочинності та викликів кримінального права у світі: наркотики, організована злочинність, корупція, міграція тощо. Тобто можемо резюмувати, що аналітична діяльність УНЗ ООН певною мірою формує методологічну модель дослідження злочинності, засновану на системному аналізі.

Методологічні орієнтири Ради Європи у дослідженні кримінологічної діяльності держави формуються передусім через систему стандартів у сфері прав людини та напрацьовану практику їх тлумачення, що задають нормативно-оціночну рамку аналізу кримінологічних процесів. На відміну від аналітично-статистичного підходу УНЗ ООН, методологія Ради Європи ґрунтується на оцінці діяльності держави з позицій пропорційності, необхідності та правової визначеності. Очевидно, що ключову роль у цьому контексті відіграє практика ЄСПЛ, цінність якої полягає в тому, що Суд у своїх рішеннях формує алгоритм оцінки державного примусу, який дозволяє аналізувати абстрактні кримінологічні категорії, такі як необхідність, ефективність, пропорційність та обґрунтованість заходів державної політики. Застосування цього алгоритму в кримінологічному дослідженні забезпечує можливість переходу від описового рівня аналізу до оцінювання кримінологічної діяльності держави за критеріями, що є особливо важливим в умовах особливого періоду.

Зазначені підходи можуть бути проілюстровані на прикладі окремих рішень ЄСПЛ, які в методологічному вимірі виконують функцію моделей оцінки допустимості державного примусу в умовах надзвичайних загроз. Показовою є справа *A. and Others v. the United Kingdom* [13], у якій ЄСПЛ, визнаючи наявність суспільної небезпеки, що загрожує життю нації, одночасно наголосив на необхідності перевірки того, чи були застосовані державою заходи строго необхідними, реально пов'язаними з характером загрози та недискримінаційними за своїми наслідками. У межах методології кримінологічного дослідження така логіка може бути використана як універсальний критерій оцінки адекватності та ефективності кримінологічної діяльності держави, зокрема в частині посилення превентивно-репресивних механізмів у надзвичайних умовах.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що кримінологічна діяльність держави в умовах особливого періоду є складним соціально-правовим явищем, аналіз якого неможливий без застосування розвиненої та внутрішньо узгодженої методологічної основи. Особливий період, визначений законодавством України, формує специфічні умови функціонування державних інститутів, трансформації криміногенних процесів і зміни характеру державного реагування, що потребує відповідних методів наукового пізнання, здатних відобразити динаміку, багаторівневість і взаємозалежність відповідних процесів.

Найбільш придатною методологічною основою дослідження зазначеного питання є поєднання положень загальної теорії систем, системного підходу та системного аналізу. Їх застосування дозволяє розглядати кримінологічну діяльність держави не як сукупність ізольованих заходів, а як цілісну систему, елементи якої перебувають у постійній взаємодії між собою та з зовнішнім середовищем, зазнаючи істотного впливу кризових і надзвичайних чинників. Такий підхід створює методологічні передумови для виявлення закономірностей функціонування цієї системи, оцінки ефективності державного впливу та прогнозування змін криміногенної ситуації.

В умовах особливого періоду методологія кримінологічного дослідження має враховувати обмеженість емпіричних даних, стислий часовий горизонт ухвалення управлінських рішень і підвищену соціальну ціну помилкових висновків. У цьому контексті саме системний аналіз набуває особливої цінності як інструмент дослідження слабоструктурованих проблем, характерних для кримінологічної діяльності держави в умовах воєнного стану, мобілізації та інших надзвичайних обставин.

Методологічні межі дослідження кримінологічної діяльності держави формуються не лише національними правовими орієнтирами, а й міжнародними правовими стандартами у сфері протидії злочинності та захисту прав людини. Міжнародні договори ООН і Ради Європи, а також практика Європейського суду з прав людини, виконують функцію критеріїв наукової оцінки допустимості, необхідності та пропорційності державного втручання, що дозволяє інтегрувати правові та кримінологічні підходи в єдину методологічну рамку.

Міжнародно-правові стандарти у сфері безпеки та прав людини доцільно розглядати як методологічні орієнтири кримінологічного пізнання, які визначають допустимі параметри дослідження та оцінки кримінологічної діяльності держави в особливий період. Такий підхід забезпечує наукову обґрунтованість висновків, унеможливорює методологічну довільність і створює підґрунтя для подальших досліджень, спрямованих на вдосконалення державної політики протидії злочинності в умовах надзвичайних загроз.

Список використаних джерел:

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ : станом на 4 груд. 2025 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 10.01.2026).
2. Антошина І. В. Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*. 2024. № 27. С. 1–7.
3. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
4. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / уклад.: Астрелін І. М., Косогіна І.В., Кирій С.О. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 121 с.
5. Ситник Г. П. Основи теорії систем та системного аналізу : навчальний посібник. Г. П. Ситник, Л. Г. Комаха, А. О. Рудик / за заг. ред. Г. П. Ситника. ТОВ «Академпрес». Київ. 2024. 160 с.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 : станом на 4 лют. 2004 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 10.01.2026).
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 10.01.2026).
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.01.2026).
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 №995_004. Ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 10.01.2026).
10. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню : Конвенція Ради Європи від 26.11.1987 : станом на 24 січ. 1997 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text (дата звернення: 10.01.2026).
11. About UNODC / United Nations Office on Drugs and Crime : веб-сайт. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html> (дата звернення: 10.01.2026).
12. UNODC Annual Report 2024. United Nations Office on Drugs and Crime. 2024. URL: https://www.unodc.org/res/about-unodc/annual-report_html/UNODC_REPORT_2024_JUN17.pdf (дата звернення: 10.01.2026).
13. Справа «A. and others v. The United Kingdom» : рішення Європейського Суду з прав людини від 19 лютого 2009 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%223455/05%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-91403%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%223455/05%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-91403%22]})

Дата першого надходження статті до видання: 06.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026